

«УКРАЇНСЬКИЙ АХМАТІВСЬКИЙ ЗБІРНИК» ВИПУСК 1 (13)

«УКРАИНСКИЙ АХМАТОВСКИЙ СБОРНИК» ВЫПУСК 1 (13)

Первые двенадцать выпусков Ахматовского сборника, издававшегося в Таврическом национальном университете имени В. И. Вернадского, выходили с 2001 по 2014 г. в Симферополе под названием «Анна Ахматова: эпоха, судьба, творчество. Крымский Ахматовский научный сборник». Переместившись в Киев, Таврический университет возобновляет это научное издание, без которого гуманитарный ландшафт Украины уже невозможно себе представить.

Анна Ахматова

РЕКВИЄМ

(переклад Еліни Свенцицької)

Ні, не під чужинним небозводом,
Не в притулку між чужих висот -
Я була тоді з моїм народом -
Там, де, на нещастя, був народ.

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

У важкі роки ежовщини я провела сімнадцять місяців в тюремних чергах в Ленінграді. Одного разу хтось впізнав мене. Тоді жінка з блакитними губами, яка стояла за мною і яка, звісно, ніколи не чула мого імені, опритомніла від нашого спільного заціпеніння й спитала мене пошепки (там всі так розмовляли):

– А це ви можете описати?

І я сказала:

– Можу.

Тоді щось подібне до посмішки на мить осягло те, що колись було її обличчям.

ПОСВЯТА

Рік за роком горе їсть несите,
Річка часу стала, наче твердь,
Тільки важчають замки в'язниці,
Тільки ями каторжні відкриті,
Й туга тихо переходить в смерть.
Іншим – сонце в небі, вітер віє,
Іншим – плінність щастя і тривоги...
Ми – ті ж самі, з нами наші тіні,
І ключів журливе скреготіння,
І солдат залізний рівний крок.
Рано-вранці, як на Божу службу,
Диким містом в ті мертвотні дні

Йшли. Нева прозора і байдужа,
Сонце низько, вулиці недужі,
А надія сяє вдалині.
Вирок. Як залізо, сльози блиснуть,
В світі цьому – в ямищі без дна –
Мов обличчям до землі притиснуть,
Мов судини витягнуть навмисне,
Але йде... Однісінька-одна...
Де ви, де ви, подруги недолі
Двох років? Душа вас кличе й зве,
В темному ввижається полі,
Маритесь в місячному колі...
Вами пам'ять проклята живе.

ВСТУП

І було це, коли посміхався
Мрець, радіючи тиші каплиць,
Й непотрібним шматком хилитався
Ленінград коло власних в'язниць.
І коли, від жури божевільні,
Йшли осуджені без вороття,
І залізні дороги повільно
Розрізали їм навпіл життя –
Смерть зірками над нами стояла,
Й безневинна здригалася Русь,
У лещатах міцних знемагала
Та під шинами «чорних марусь».

-1-

І ведуть тебе вранішнім ранком,
Як ведуть із життя в інший світ,
Діти плачуть у темній кімнаті,
Свічка згасла, з чола – смертний піт.

Притуляю до вуст твоїх, синку,
Образок... Холод й спека немов...
Буду вити, немов ті стрільчихи,
Під кремлівськими вежами знов.

-2-

Тихо ллється тихий Дон –
Чи то тінь, а чи то сон,
Жовтий місяць в дім іде –
Чи він тут, а чи ніде,
В нього гострий ковпачок –
Наче ніжик чи гачок,
Між тужливих шепотінь –
Бачить жовтий місяць тінь.
Жінка хвора і сама –
Чи то є, а чи нема,
Чоловік її помер –
Чи колись, а чи тепер.
У темниці рідний син –
Він однісінький-один.
Доля переходить в біль –
Чи до біль, чи заметіль.
В надвечірній тихий час
Помоліться ви про нас.

-3-

Ні, це не я, це страждає хтось інший...
Хіба я б так змогла?
А те, що вже сталося,
Хай вкриється чорними сукнами,
Лишається хай ліхтарям...
Ніч.

-4-

Показати б тобі, насмішниці,
Безтурботній, як літній дим,
Царскосельській веселій грішниці,
Що це стане з життям твоїм,
Будеш ти трюхсота, з пакуночком,
Тільки погляд скрушений застиг,
Під Хрестами, слізьми жагучими
Пропікати каміння криг.
Ось тополя чорна хитається.
Тиша. Спокій. Небо. А там
Безневинне життя обривається.

-5-

Сімнадцять місяців цей крик –
Додому час іти.
Обличчям – катові до ніг!
Ти – жах мій. Син мій – ти.
Засліплений сльозами зір,
Не розібрати, де
Людина, й хто в цім світі звір,
І скільки страта жде.
І квіти злі, як у воді,
І дзвін кадила, і сліди

Кудись в нікуди йдуть,
І зірка з смертю в глибині
В обличчя дивиться мені
Крізь чорну каламуть.

-6-

Тижні легко снігом линуть,
Над залізною добою,
Над землею й над тобою,
Сине, білі ночі плинуть,
Білі очі в земну твердь
Виливають дивний спокій,
Про твій хрест важкий, високий
Розмовляють – і про смерть.
ВИРОК
Впало слово каменем на душу
На цю душу, начебто живу.
Та нічого, витерпіти мушу
Муку цю давнешню і нову...
Так, у мене справ багато нині,
Треба пам'ять вбити, стерти кров,
В тепле серце вкинути каміння,
І тоді почати жити знов,
А інакше... Гаряче і гірко
День буває під вікном моїм.
Я давно це передчула – світло,
Вітер долі й спорожнілий дім.

СМЕРТІ

Ти прийдеш все одно – чому ж тепер не
йдеш?

Тягар в душі, пільма без краю...
Чудову і просту, поблажливу без меж,
У двері я тебе чекаю.

На вигляд будь-яка, хай прийдеш ти
будь-чим –

Чи кулею, що прямо в серце,
Чи полум'ям важким, коли панує тиф,
Чи важелем, з яким бандит крадеться,

Чи казкою, яку нам вигадала ти,
Що до нудоти всім знайома –
Уборів головних небесний колір злий,
І жах в очах, і безкінечна втома.

Мені однаково... Ось Єнісей тече,
Полярна зірка міниться над шляхом,
І рідні очі, потьмянілі вже,
Закрилися останнім жахом.

-9-

І божевілля вже крилом
Накрило душу. Лине, лине,
І смертним впоює вином,
В пекельну кликає долину.

Воно перемогло в борні,
Воно перемогло – і втома,
Коли всі марення мої
Я слухала, мов незнайома.

І можна йти, як уві сні,
І можна плакати й молити,
Але не дасть воно мені
Хоч крихітку собі лишити –
Ні очі сина – сором й жах,
В них мука тиха і холодна,
Мить розпачу в темниці, там,
Вона застигла, згубна й чорна,

Ні прохолоду милих рук,
Ні тині лип, що впали скоса,
Ані легкий далекий звук –
Слова, які втішають досі.

РОЗП'ЯТТЯ

Не ридай мене, Мати, во гробе зрящи.

-1-

Магдалина в розпачі ридала,
Учень скам'янів, як серед криг...
В тінь, де мати осторонь стояла,
Подивитися ніхто не зміг.

-2-

Хор янголів прославив мить величну,
Вогонь небесний землю розхитав.
Він батькові сказав: «Чому залишив?»
«Не плач про мене», – матері сказав.

ЕПІЛОГ

-1-

Вже знаю, муки як обличчя кришать,
І як на шкіру налипає жах,
Які жорстокі оповіді пишуть
Страждання на згорьованих вустах,
Як голови русяві та чорняві –
І срібними стають в єдину мить,

Як посмішка жива покірно в'яне,
А потім довго з остраху дрижить.
І я молюсь не про себе саму –
Про тих людей, що вже до всього звикли,
Що витерпіли спеку крижану
Під стінами, які від сліз осліпли.

-2-

І знову наблизився спомину час,
Я бачу, я чую – й відчула я вас,
І ту, яку ледь довели до вікна,
І ту, чия душенька в небі німа,
І ту, яка, гордо всміхнувшись усім,
Сказала: «Це місце для мене – як дім».
Хотіла б назвати я їх імена,
Та список забрали й де взяти нема.
Про них пам'ятаю усюди й завжди –
З старої біди до нової біди,
І навіть як стулять мій змучений рот,
Яким серед пекла волає народ,
В той час, як потрібно згадати мене,
Хай будемо ми, наче серце одне.
Якщо ж в цій країні, між кривди й краси,
Коли-небудь з'явиться – в інші часи –
Мій пам'ятник – так, коли хочеться вам,
Нехай вже стоїть – але тільки не там,
Не в там, коло моря, бо в місті отім
Життя почалося і стало чужим,
Не в саді царів, між дерев шепотінь,
Де тужить за мною весь день моя тінь,
А тут, під дверима, де ночі і дні
Стояла, але не відкрили мені,
Бо й посеред смерті забути боюсь
Світ, сповнений скреготу «чорних марусь»,
Де двері розкриті в безжалісний вир,
Де вила стара, як поранений звір.
І хай з нерухомих із бронзи повік
Тече, наче сльози, розплавлений сніг,
І голуб в'язничний блукає в імлі,
І тихо Невою пливуть кораблі.